

Avoin tiede -kyselyn tuloksia

Johdanto

Tampereen yliopiston julkaisu- ja datapolitiikka hyväksyttiin rehtorin päätöksellä 27.10.2016. Poliitiikka osoittaa tutkijoille sekä julkaisemisen ja datan osalta tietä kohti avoimuutta. Tutkijoiden nykyisistä avoimuuden käytännöistä ja palvelutarpeista tarvitaan tietoa, jotta politiikan jalkauttaminen on mahdollista. Avoin tiede –kyselyllä tavoitettiin tutkijoita kertomaan avoimeen julkaisemiseen ja tutkimusdataan liittyvistä nykyisistä käytännöistä ja palvelutarpeista.

Kyselyn toteutus

Avoin tiede –kysely kattoi kysymyksiä avoimen julkaisemisen ja tutkimusdatan käytännöistä, mahdollisuuksista ja esteistä. Kysely suunnitteluun saatiin arvokkaita kommentteja Avoin tiede –työryhmältä ja Tietoarkistosta.

Avoin tiede –kysely toteutettiin e-lomakkeella 13.3.-31.3.2017. Kysely lähetettiin sähköpostitse noin 1300 tutkijalle ja lisäksi kyselyä markkinoitiin Tampereen yliopiston intranetissa, jatko-opiskelijoiden työpöydällä ja kirjaston kotisivulla. Avoin tiede –työryhmä Seppo Parkkilan johdolla kannusti tutkijoita osallistumaan kyselyyn.

Vastauksia kyselyyn saatiin 146 eli vastausprosentti oli noin kaksitoista. Vastaajien jakautuminen Tampereen yliopiston tiedekunnittain on esitetty Taulukossa 1. Vastausten jakautuminen OKM:n tieteenalojen mukaan näkyy puolestaan taulukossa 2. Vastaajat edustivat varsin tasaisesti tutkijanuran eri vaiheita: (apulais)professoreita vastaajista oli hieman alle kolmannes (30 %), väitöskirjatutkijoita neljännes (25,3%), tutkijatohtoreita viidennes (19,9%) ja yliopistotutkijoita myös viidennes (19,9%). Muutama vastaaja (6,2%) ei katsonut kuuluvansa mihinkään näistä ryhmistä.

Taulukko 1.

TIEDEKUNTA	N	%
SOC	51	34,9
MED	44	30,1
COMS	20	13,7
JKK	13	8,9
EDU	10	6,8
LUO	6	4,1
MUU	2	1,4

Taulukko 2.

TIETEENALA	N	%
Yhteiskuntatieteet	58	39,7
Lääke- ja terveystieteet	48	32,9
Luonnontieteet	26	17,8
Humanistiset tieteet	13	8,9
Tekniikka	1	0,7

Avoim julkaiseminen & rinnakkaistallentaminen

Tutkijoita kannustaa rinnakkaistallentamiseen erityisesti oman tutkimuksen näkyvyyden ja vaikuttavuuden lisääntyminen (84,2 %) sekä halu edistää avointa tiedettä (75,3 %). Tampereen yliopiston julkaisupolitiikka (31,5 %) sekä rahoittajien vaatimukset (26,7 %) kannustavat vähemmän. Kyselyyn vastannuista melkein viidenneksellä (19,2 %) ei ollut mitään esteitä rinnakkaistallentamiselle.

Yliopiston julkaisuarkistoon, TamPubiin, rinnakkaistallentamista estävistä tekijöistä yleisimmäksi nousi epätietoisuus siitä, salliiiko kustantaja rinnakkaistallentamisen (52,1 %). Viidennekselle vastaajista (21,2 %) koko rinnakkaistallentaminen oli vielä täysin uusi ja tuntematon asia. Toinen viidesosa vastaajista tallensi julkaisunsa muihin palveluihin (19,9 %), eniten mainintoja saivat sosiaalisen median palvelut Research Gate ja Akademia.edu. Sen sijaan ongelmat eri artikkeliversioiden kanssa saivat vain vähän mainintoja, vain 7,5 %:lla vastaajista ei ole viimeisintä käsikirjoitusversiota artikkelistaan, ja noin 10,2 %:a haluaa rinnakkaistallentaa vain lopullisen eli kustantajan version, mikä ei usein ole mahdollista. Vastaajista 13,0 %:a oli sitä mieltä, että julkaisuviive (embargo) on liian pitkä, jotta rinnakkaistallentamisesta olisi hyötyä. Viimevuosina useat kustantajat ovat lisänneet embargoaika, joka yleisimmin vaihtelee 12 - 24 kk:n välillä, mutta voi olla 36 kuukauttaakin. Muuksi rinnakkaistallentamista estäväksi syyksi mainittiin useimmiten ylimääräinen työ, johon ei ole aikaa tai halua: "Taitaa olla vähän ylimääräistä vaivaa". Muutamien vastaajien mielestä kirjaston pitäisi hoitaa tai asian tulisi hoitua automaattisesti.

Vastanneista 7,5 %:a ei pitänyt rinnakkaistallentamista hyödyllisenä. Yleisimmät syyt tähän olivat erilaisten artikkeliversioiden aiheuttama hämmennys sekä artikkelin tallentaminen sosiaalisen median palveluihin.

Kyselyllä haluttiin selvittää myös kuinka yleistä julkaisun avoimuudesta maksaminen on tällä hetkellä Tampereen yliopistossa. Vastaajista 46,6 %:a ei ole maksanut avoimesta julkaisemisesta ja 15,1 %:a vastaajista ei tiedä, onko tällaisesta maksettu. Sen sijaan 37,0 %:a vastaajista kertoo, että Open Access -lehdille on maksettu kirjoittajamaksuja. Vastaajista 8,2 %:a on maksanut oman artikkelinsa avoimeksi ostamisesta tilausmaksullisessa lehdessä eli hybridartikkelin julkaisemisesta. Hybridilehti valitaan, koska artikkeli halutaan tieteenalan arvostettuun lehteen ja sille halutaan lisänäkyvyyttä tai rahoittaja vaatii välittömää avoimuutta. Avomien kirjojen kirjoittajamaksuista on kokemusta 2,7 %:lla vastaajista.

Tutkimusaineistojen hallinta

Yli puolet vastanneista (54,1%) kertoi säilyttävänsä tutkimuksen päätyttyä tutkimusaineistojaan henkilökohtaisella tallennusvälineellä, kuten muistitikulla. Tutkimusaineistoja säilytetään kuitenkin useissa paikoissa, sillä lähes kolmannes vastaajista (30,8%) säilyttää dataa yliopiston verkkolevyllä ja data-arkistojen tallennuspalveluita hyödyntää myös lähes kolmannes (30,1%). Vastaajista 14,4 prosenttia kertoi tuhoavansa aineistonsa tutkimuksen päätyttyä.

Data-arkistojen palvelut eivät vielä ole tuttuja merkittävälle osalle tutkijoista, sillä 71,2 prosenttia vastaajista ei ole tallentanut aineistojaan data-arkistoihin. Käytetyin data-arkisto on Tietoarkisto, johon aineistoa on tallentanut hieman yli kymmenes (13,7%) kyselyyn vastannutta. Arkistoista yksittäisiä mainintoja keräsivät esimerkiksi ArrayExpress ja European Genome Archive.

Tärkein peruste tutkimusaineiston avaamiselle on se, että vastaajat katsovat sen kuuluvan olennaisena osana tieteen tekemiseen (32,9%). Joka kuudes (16,4%) on avannut aineistojaan joko rahoittajan tai lehden vaatimuksesta. Vain harvalla alalla aineistojen avaaminen on vakiintunut käytäntö (5,5%).

Suurin este tutkimusaineiston jakamiselle on tutkimuseettiset syyt, jonka mainitsi yli puolet (56,2%) vastaajista. Kuitenkin merkittävä osa (37,7%) vastaajista ei avaa aineistoa, koska ei tiedä avaamisesta riittävästi. Noin joka viidennen mielestä aineiston avaamisessa on liikaa työtä (21,9%) tai avaamisen estää tutkimusryhmässä tehdyn selvän sopimuksen puute (21,2%). Usea vastaaja mainitsi myös lainsäädännölliset (17,1%) tai kaupalliset (15,8%) syyt aineistojen avaamisen esteinä.

Kyselyyn vastanneista noin puolet (50,7%) ei ole hyödyntänyt muiden kokoamaa tutkimusaineistoa. Muiden tutkimusaineistoa on käyttänyt tutkimukseen 39,7 % vastaajista ja opetukseen 16,4 %.

Avoimen tieteen palvelujen kehittäminen

Palveluiden kehittäminen ja kehittämisen aikataulu on koottu seuraavaan luetteloon:

- Varaa ohjausaika (tutkimusdata) - kesä 2017
- Lukukaudessa pari kertaa toistuvat aineistohallintasuunnitelman työpajat - syyslukukausi 2017
- Dataseminaareja jatkossakin - yhteistyökumppaneiden kanssa
- Mukana Suomen Akatemian hakupajoissa - sovittu tapahtumia syksyn 2017 hakuun
- Tutkijan Some-koulutus ja rinnakkaistallennus –koulutus säännöllisesti - syyslukukausi 2017
- Koulutuksen lisääminen väitöskirjatutkijoille Research Information Management –verkkokurssissa oma moduuli tutkimusdatalle ja avoimelle julkaisemiselle.
- Julkaisutiedon tarkastukseen integroitu rinnakkaistallentaminen - käynnistynyt keväällä 2017
- Kirjoittajamaksut (Taylor & Francis, Sage, SpringerOpen, BioMed Central) : tiedottaminen sekä käytännönprosessin muotouttaminen
- Viestinnän tehostaminen. Avoimen tieteen -verkkosivuston uudistus keväällä 2017.